p. 134 = *lu*[1]) *Frat*; Radu *Lupetrucz* U. Săvăstreni 1726, p. 274 = *lu Pătruţ;* Bukur *Lusztroaie* U. Sebeş 1726, p. 194 = *lu Stroaie.*

Compuse cu o prepoziţie: Komsa *Dın dial* U. Porumbacul de jos 1680; ~ *Dengyal* ibid. 1688; Birsz *Dıngyal* ibid. 1726, p. 12; Antoni *din Gyal* ibid. 1766, p. 38; ~ *Dingyal* ibid. 1789, 51 (cf. şi Ion Many *din gyál* ibid. 1789, p. 2); Alegza *Dingyal* U. Şinca 1726, p. 158 (Aldja Vlad *din diál* U. Teoderiţa 1788, p. 62); Barb *Dilavalye* U. Porumbacul de jos 1726, p. 8, redat în izvoare mai vechi: ~ *Dela Valya*, ibid. 1688 sau chiar ~ *Dilea Vallya* ibid 1688; Opra *Dendrum* (Viştea de jos) 1633 P u ş c a r i u *Fragm.* 190 = *din drum;* Many *Inkasze* U. Comana de jos 1726, p. 484; Iuon *Delatur* U. Făgăraş 1726, p. 52, toate indicând apartenenţa locală, sunt interesante fiindcă le găsim petrificate în forme antroponomastice[2]) intrate în tradiţie, mulţumită documentelor care oglindesc o exigenţă juridică destul de veche[3]).

ŞTEFAN PAŞCA

III

INFLUENŢĂ ROMÂNEASCĂ ASUPRA FONETICEI SÂRBEŞTI DIN BANAT.

Dr. Velimir Juga, în cartea *A magyar szent korona országaiban élő szerbek*, Budapest, 1913, p. 39, semnalează o influenţă românească în pronunţarea Sârbilor din fosta «graniţă» a Banatului. Anume Sârbii grăniceri, în loc de două africate, *č* şi *ć*, net deosebite în graiurile serbo-croate, pronunţă una singură, adecă *ć*[4]).

---

[1]) Asupra căruia cf. S PUŞCARIU, *Der* lu *Genetiv im Rumanischen* în Zeitschr f rom. Ph. XLI, 1921, p. 76—82 şi D. GĂZDARIU, *Descendenţii demonstrativului* ille *în limba română*, Iaşi, «Viaţa Românească», 1929, p. 88 şi urm.

[2]) Compuse din aceleaşi elemente, în limba comună, cf. WEIDELT, Jahresb. XIX, 19.

[3]) Probabil tot un compus cu prepoziţia *de* e şi numele de familie *Delegat* U. Râuşor 1726, p. 224, 1758, p. 278 = d e l e g a t, fiindcă ni se pare că la data de mai sus nu devenise comun neologismul *delegat.*

[4]) *Op cit*, p. 39. «A románokkal érintkező és a régi határőrvidéken lakó szerbek (granicsári vagy militari) sok helyen a «*cs*»-t «*ty*»-nek ejtik, igy pl. nem mondják «*csasa*» hanem «*tyasa*»».

BDD-A14814 © 1931-1933 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:35 UTC)

Această particularitate a unor graiuri sârbești din Banat a fost din nou relevată de Dr. Jovan Erdeljanović în articolul *Značaj etnoloških ispitivanja u Vojvodini*, publicat în *Letopis Matice Srpske*, knj. 313, p. 116—129 [1]). Autorul consideră confundarea sunetelor *č*, *dž* cu *ć*, *gj* la Sârbii din Banat datorită influenței românești.

Ce sunt cele două africate s.-cr. *č* și *ć*? (Ne vom ocupa numai de părechea afonă *č* și *ć*, deoarece *dž* și *gj* sunt corespondentele lor fonice, fără altă deosebire în articulație).

Č nu este nici pe departe identic cu africata românească din cuvinte ca *cer*, *ce*, *ceară*. Pe când în *č* s.-cr. elementul al doilea, fricativ, este un fel de [*ș*] care îi dă africatei un caracter «aspru» [2]), în cele mai multe graiuri românești aceeași africată are ca element fricativ un fel de [*ś*] palatal, cu un caracter acustic «moale». În anchetele pe care le-am făcut până acuma, în Ardeal și Bucovina, pentru Atlasul Linguistic al României, am întâlnit un [*č*] aspru asemănător celui s.-cr. numai în Nordul Transilvaniei, mai cu seamă în Maramureș. Africata românească (să o notăm [*ĉ*] [3]) este mai aproape de *ć* s.-cr. de cât de *č* s.-cr. De fapt și *ć* s.-cr. are ca element fricativ un [*ś*] palatal. Totuși *ć* s.-cr. este cu o nuanță aproape imperceptibilă mai moale decât [*ĉ*] românesc, să zicem bucureștean.

Un [*ć*] foarte moale, putând fi considerat identic cu *ć* s.-cr., există în Banat (și în parte și în jud. Hunedoara și în Crișana), desvoltat din palatalizarea unui *t* urmat de *e*, *i*: *frate* > [*frat'e*] > [*fraće*]. În graiurile acestor regiuni, vechiul [*ĉ*], pierzându-și elementul ocluziv, a devenit [*ś*]. Bănățenii, când vorbesc limba

[1]) Revista *Letopis Matice Srpske* nu mi-a fost accesibilă, dar conținutul articolului sus-amintit mi-e cunoscut din recensia publicată de J. Bogičević în *Glasnik istoriskog društva u Novomsadu*, knj IV. Sremski Karlovci, 1931, p. 157—158.

[2]) V. Olaf Broch, *Slavische Phonetik*, Heidelberg, 1911, p. 64 și 96. A. Belić aude un *[t]* cerebral în partea ocluzivă a africatei s.-cr. (v. recensia lui Belić asupra lucrării lui Broch: *Očerk fiziologii slavjanskoj rěči* în *Rocznik slawistyczny* IV, p. 192).

[3]) *[Ĉ]* este semnul cu care am notat, în anchetele pentru ALR, africata mai moale din Sudul Transilvaniei, pentru ca să o deosebim de africata aspră *[č]* din Maramureș.

BDD-A14814 © 1931-1933 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:35 UTC)

literară, întrebuințează africata [ć] din graiul lor pentru [ĉ] literar: [ćai], [ćară], [će], etc. [1]). De asemenea, Bănățenii când vorbesc sârbește redau pe č s -cr. tot prin [ć] din graiul lor. Limba sârbească are deci în gura unui Român bănățean o singură africată ([ć]aša, [ć]a[ć]a) în loc de două ([č]aša, [ć]a[ć]a) De altfel un Român bănățean și în general orice Român (afară de Maramureșeni) nu poate pronunța africata s -cr. aspră č (și dž firește) [2]), ci o înlocuește cu africata pe care o are în graiul său, adecă unul cu [ć], altul cu [ĉ]

Despre particularitatea fonetică amintită mai sus în graiul Românilor bănățeni când vorbesc sârbește mi-am dat seama de mult. De aceea găsesc justă părerea lui Juga și Erdeljanović că amestecul lui č și ć, la Sârbii ce trăiesc în contact cu Românii, este de origine românească [3]).

Notez însă că în graiul celor două localități serbo-croate studiate de mine pentru ALR n'am constatat nici un fel de amestec între sunetele care reprezintă pe č și pe ć. În graiul din comuna Gad (jud. Timiș-Torontal) există [č] și [ć] întocmai ca în graiul din Belgrad, iar dialectul carașovean (Carașova, jud. Caraș) are un [č] identic cu cel literar s.-cr., pe când lui ć din limba literară îi corespunde un [t'] palatal identic cu [t'] ardelenesc din cuvântul [*frat'e*] (ocluzivă palatală, foarte apropiată de [k']; unii sunt chiar tentați să noteze [k'], de ex. [noć] «noapte» la Gad, iar [not'] la Carașova. Nici una însă din aceste două localități nu aparține așa zisei «granițe» unde a fost semnalat amestecul între č și ć.

E. PETROVICI

---

[1]) Am spus mai sus că deosebirea dintre *[ĉ]* și *[ć]* este minimă; de aceea pronunțarea *[ćai]*, *[ćară]*, pentru *[ĉai]*, *[ĉară]*, a Bănățenilor trece de obiceiu neobservată

[2]) Făcând interpretări de texte s -cr. cu studenții Facultății de Litere din Cluj, mi-a fost imposibil să-i fac pe studenți să pronunțe č și ć; toți au pronunțat pentru amândouă *[č]*.

[3]) Milan Rešetar, în *Der štokavische Dialect*, Wien, 1907, p. 131 *(Schriften der Balkankommission. Linguistische Abteilung* VIII), semnalează confundarea lui č și ć în graiul orășenilor din Dubrovnik (Ragusa). Și în cazul acesta putem presupune că suntem în prezența unei influențe a unui graiu neslav, anume romanic.

BDD-A14814 © 1931-1933 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:35 UTC)